

Journal of Islamic Law Research

پژوهش‌نامه حقوق اسلامی

A Reflection on the Status of the Credentials of the
Representatives of the Islamic Consultative Assembly of
Iran in Light of the Opinions of the Guardian Council

Authors: Rohollah Makarem | Seyyed Mohammad Hadi Raji

Stable URL: <https://doi.org/10.30497/law.2025.247192.3648>

درنگی در جایگاه اعتبارنامه نمایندگان مجلس در نظرات شورای نگهبان

نویسندگان: روح‌اله مکارم | سیدمحمدهادی راجی

پیوند دائمی: <https://doi.org/10.30497/law.2025.247192.3648>

Copyright 2025 The Author(s).

Published by *Imam Sadiq University*, Tehran, Iran.

This work is fully Open Access under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license, allowing non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and not modified. *Islamic Law Research* strictly follows the ethical guidelines of the Committee on Publication Ethics (COPE), which all readers, authors, reviewers, and editors are expected to observe and uphold.

A Reflection on the Status of the Credentials of the Representatives of the Islamic Consultative Assembly of Iran in Light of the Opinions of the Guardian Council

Rohollah Makarem • PhD Student in Public Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University,
Tehran, Iran. (Corresponding Author) r.makarem1996@gmail.com

Seyyed Mohammad Hadi Raji • Assistant Professor, Department of Public and International
Law, Faculty of Islamic Studies and Law, Imam Sadiq University, Tehran, Iran. raji@isu.ac.ir

Abstract

1. Introduction

The process of reviewing and validating the credentials of representatives is widely recognized as a core component of parliamentary oversight. By determining whether each elected candidate meets the legal and constitutional requirements for membership, legislative assemblies can uphold the integrity of the electoral process and ensure public trust. In many jurisdictions, the authority to oversee election validity is divided between specialized bodies, such as constitutional courts, and the parliament itself. For example, Germany's legal system provides a bifurcated mechanism: a specialized committee within the Bundestag initially reviews electoral validity, while the Federal Constitutional Court adjudicates subsequent appeals. Through such a dual-track procedure, the scope of each body's authority is precisely delineated, thereby promoting checks and balances in the electoral oversight process.

In the Islamic Republic of Iran, however, the extent to which the parliament can review its own members' credentials is closely connected to the interpretative role of the Guardian Council. Article 99 of the Iranian Constitution vests the Guardian Council with the responsibility of supervising elections. This creates a dynamic relationship between the Guardian Council and the Islamic Consultative Assembly (Majles) in determining the legitimacy of electoral outcomes. Over various parliamentary terms, the Council's interpretations have significantly impacted how the Majles reviews and approves its members' credentials. Indeed, the extent of parliamentary review has fluctuated, reflecting the ongoing dialogue between legislative practice and constitutional oversight.

Historically, the Persian Constitution of 1906 (Qānun-e Asāsi-ye Mashruteh) did not explicitly address the validation of representatives' credentials. Nonetheless, in early parliamentary sessions following the announcement of election results, the elected candidates were only recognized as representatives once their credentials were officially reviewed and approved by the parliament. This process was later explicitly mentioned in the 1909 internal regulations of the National Consultative Assembly, setting a precedent for parliamentary validation. The Constitution of the Islamic Republic of Iran offers a more direct reference to credential review in Article 93, stating that the Islamic Consultative Assembly does not possess legal legitimacy without the Guardian Council's presence, except when approving representatives' credentials and in the election of legal experts of the Guardian Council.

Despite the apparent constitutional acknowledgment of the Majles's role in verifying credentials, the specifics of this function have evolved over time through amendments to the internal regulations of the Islamic Consultative Assembly, notably in 2000 and 2018. The Guardian Council's position on these changes has not been entirely uniform; in some instances, it has upheld the parliamentary authority to validate credentials, while in other cases, it has contested certain procedural or substantive elements, suggesting a tension between constitutional interpretation and legislative practices.

Against this backdrop, an essential inquiry emerges regarding the overall legal status and practical processes concerning the parliament's role in validating its members' credentials, given that the Guardian Council holds primary electoral oversight authority. This article seeks to delve into the matter by analyzing constitutional provisions, historical developments, internal assembly regulations, and the pivotal interplay with the Guardian Council's opinions.

2. Research Question

Drawing upon the above historical and constitutional context, this article aims to answer the core question:

"What is the status of the credentials of the Islamic Consultative Assembly's representatives in Iran's legal system in light of the opinions of the Guardian Council?"

This guiding inquiry underscores how constitutional mandates and interpretive practices intertwine to shape the scope and efficacy of the parliament's authority in credential validation.

3. Research Hypothesis

In light of the documented evolution of internal parliamentary regulations and the explicit constitutional competence granted to the Guardian Council over electoral matters, the central hypothesis is that the Majles's authority to validate

representatives' credentials is constitutionally recognized but is subject to a degree of Guardian Council oversight that may potentially restrict or redefine its scope. Consequently, the hypothesis posits that the Guardian Council's interpretive stance—occasionally shifting in response to political and legal pressures—has led to inconsistencies in the practical application of the parliament's credential review authority. Thus, while the Majles is vested with certain powers to scrutinize and ratify representatives' credentials, it is neither absolute nor free from external checks, particularly where the Guardian Council perceives a conflict with its constitutionally mandated supervisory role.

4. Methodology & Framework, if Applicable

Methodologically, this research employs a doctrinal approach, scrutinizing constitutional texts, statutory provisions (most notably the "Internal Regulations of the Islamic Consultative Assembly"), and scholarly commentaries to trace how the mandate of credential review is defined and practiced. Primary sources include the Iranian Constitution, official reports, and debates from the drafting sessions of the Constitution, as well as subsequent interpretations issued by the Guardian Council. Secondary sources consist of academic commentaries, expert analyses, and historical records that illustrate the trajectory of the legal debate on credential validation.

5. Results & Discussion

The findings of this study underscore the multifaceted interplay between the Islamic Consultative Assembly (Majles) and the Guardian Council in establishing and maintaining the validity of parliamentary credentials. Despite the Assembly's explicit authority to oversee credential review, as set forth in its internal regulations, the Guardian Council's constitutional mandate to supervise elections under Article 99 creates a dynamic where the Council's interpretations can enhance or constrain the parliament's role. In practice, the Council has issued numerous opinions that shape procedural nuances, sometimes aligning with parliamentary initiatives to expedite or formalize the validation process, while at other times criticizing or modifying legislative provisions. A key observation is that although the Guardian Council generally accepts the concept of parliamentary credential review, it often emphasizes adherence to foundational constitutional principles—particularly those relating to its own supervisory remit.

Over time, these shifting interpretations have translated into varied degrees of practical impact on the Majles's ability to uphold or reject elected representatives' credentials. While earlier stances of the Guardian Council occasionally cast doubt on the Assembly's power to decide independently on such matters, more recent pronouncements reveal a willingness to approve legislative measures designed to streamline credential review. Nevertheless, this flexibility does not imply a wholesale delegation of authority to the parliament.

The Council continues to maintain that final oversight should remain consistent with constitutional guidelines and within its own interpretive framework. Hence, although the process can be prolonged or complicated by repeated reviews, the number of actual rejections or cancellations resulting from such scrutiny remains relatively small. By restricting overly broad delegation of the review process to a limited group of representatives and by distinguishing credential validation from broader electoral disputes, both the Assembly and the Council seek to preserve institutional checks and balances within Iran's constitutional structure.

6. Conclusion

This research comprehensively examined the Guardian Council's remarks concerning the credentials of representatives in the Islamic Consultative Assembly and reveals that the Council has not adopted a strictly uniform stance. On some occasions, it has reinforced the parliamentary process by endorsing modifications intended to clarify or expedite credential reviews; on other occasions, it has expressed concerns or objections regarding procedural measures that, in its view, might undermine constitutional principles. Significantly, these changing perspectives should not be deemed outright contradictions of Article 93 of the Constitution, which underscores the Assembly's capacity to validate its members. Nevertheless, the Council's evolving stance has resulted in minimal tangible effects on the rejection of credentials, as any revocation merely leads to the disqualification of the representative in question, whereas, until that point, all representative prerogatives remain intact.

One of the core reasons behind this minimal practical effect is the mutual, albeit evolving, interpretation by the parliament and the Guardian Council of the procedures that govern credential approval. While the Guardian Council steadfastly insists on a formal vote in the plenary Assembly, it remains reluctant to extend this authority to smaller subsets of representatives. Moreover, although the Constitution and the election-related legal framework treat credentials as an issue separate from election validity, persistent attempts to conflate them—such as by linking the Assembly's credential review to the candidate qualifications set out in electoral statutes—have surfaced in both the parliamentary regulations and the Guardian Council's reflections. These efforts signal an ongoing pursuit of structured oversight, ultimately highlighting the intricate balance of powers that characterizes the Iranian constitutional order.

Keywords: Credentials of Representatives, Parliamentary Oversight, Election Supervision, Guardian Council of Iran.

درنگی در جایگاه اعتبارنامه نمایندگان مجلس در نظرات شورای نگهبان

روح‌اله مکارم • دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

r.makarem1996@gmail.com

سیدمحمدهادی راجی • استادیار، گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده معارف اسلامی و حقوق، دانشگاه امام صادق

raji@isu.ac.ir

علیه‌السلام، تهران، ایران.

چکیده

مطابق با اصل نود و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، «مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد، مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب شش نفر حقوقدان اعضای شورای نگهبان»؛ لذا تصویب اعتبارنامه نمایندگان به‌عنوان یکی از ابزارهای نظارتی مجلس، در اصل مذکور پذیرفته شده است که این امر در اداره مجلس و همچنین ابقاء یا اخراج منتخبان مردم از مجلس اهمیت به‌سزایی دارد. در ادوار مختلف مجلس، مقررات مرتبط با شیوه تصویب اعتبارنامه در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس به‌صورت مکرر تغییر کرده و از رهگذر این تغییرات، شورای نگهبان در خصوص اعتبارنامه نمایندگان نظراتی را ابراز کرده است. پژوهش حاضر در صدد است که با روش توصیفی تحلیلی «جایگاه اعتبارنامه نمایندگان مجلس را بر بنیاد نظرات شورای نگهبان در نظام حقوقی ایران ترسیم کند». برون‌داد پژوهش از این قرار است که شورای نگهبان در نظرات خود، رویکرد ثابتی در خصوص اعتبارنامه نمایندگان اتخاذ نکرده است. به‌رغم تأکید مستمر این شورا بر لزوم تصمیم‌گیری در خصوص اعتبارنامه‌ها در مجلس، درباره صلاحیت‌های نمایندگان قبل از تأیید اعتبارنامه ایشان، نظرات این شورا با تغییرات محسوسی همراه بوده است. همچنین در برخی از نظرات شورای نگهبان، «اعتبارنامه» با «نظارت بر انتخابات» ارتباط مستقیمی پیدا کرده است. وانگهی، بعضی از این نظرات با قانون اساسی سازگار و برخی ناسازگار به‌نظر می‌رسد.

واژگان کلیدی: اعتبارنامه نمایندگان، نظارت بر نمایندگان، نظارت بر انتخابات، شورای نگهبان.

مقدمه

یکی از موضوع‌های مطرح در خصوص پارلمان، مبحث مربوط به اعتبارنامه نمایندگان و تصویب آن در مجلس است. در قانون اساسی مشروطه، موضوع رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان پیش‌بینی نشده بود، اما از همان دوره‌های اولیه مجلس، پس از اعلام نتیجه آرای حوزه‌های انتخابیه، نمایندگان منتخب مشروط بر اینکه اعتبارنامه آن‌ها از طرف انجمن نظارت صادر و به‌وسیله مجلس شورای ملی تصویب شود، عضو مجلس شناخته می‌شدند (شهماری، ۱۳۸۷، ص. ۶۳۵). سپس در نظام‌نامه داخلی مجلس شورای ملی مصوب ۱۲۸۸ هجری شمسی (آیین‌نامه داخلی مصوب در دومین مجلس شورای ملی) به این موضوع تصریح شد.

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل ۹۳ به این موضوع اشاره شده است. این اصل بیان می‌دارد «مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب شش نفر حقوق‌دان اعضای شورای نگهبان». در مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی در مورد ضرورت «تصویب اعتبارنامه‌های نمایندگان» بحث زیادی نمی‌شود و تمرکز گفت‌وگوها درباره رابطه مصوبات مجلس و شورای نگهبان است (اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۴، صص. ۱۰۷۷-۱۰۸۴). به نظر می‌رسد که ضرورت این موضوع پیش‌فرض اعضای مجلس بررسی نهایی قانون اساسی بوده و ظاهراً اصل لزوم بررسی اعتبارنامه نمایندگان در مجلس، موضوعی متفق‌علیه دانسته شده و در خصوص آن صحبتی نشده است. جالب است که در جلسات نخستین این مجلس که در خصوص آیین‌نامه داخلی آن مباحثی مطرح شده است، یکی از نمایندگان به لزوم بررسی اعتبارنامه نمایندگان این مجلس اشاره می‌کند (اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی (سخنان مقدم مراغه‌ای)، ۱۳۶۴، ص. ۱۱) که البته نایب‌رئیس و برخی دیگر از نمایندگان، ضمن اذعان به اینکه این کار از جمله سنت‌های پارلمانی است، اجرای آن را برای این مجلس ضروری نمی‌دانند (اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۴، صص. ۱۱-۱۳).

مقررات مربوط به چگونگی بررسی اعتبارنامه نمایندگان مجلس شورای اسلامی در «قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی» بیان شده است. در بررسی تطورات رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان در قانون آیین‌نامه داخلی باید دانست که یکی از عمده‌ترین اصلاحات

آیین‌نامه داخلی در این موضوع، در سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۹۷ انجام شد، اما آنچه در این میان نیازمند تأمل است، این است که این تطورات چگونه رخ داده و موضع شورای نگهبان در قبال آن چه بوده است. آیا شورای نگهبان در این خصوص موضعی واحد اتخاذ کرده یا نظرات شورا در این موضوع دچار تغییر شده است.^۱ به بیان دیگر، جایگاه اعتبارنامه در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران و احکام مربوط به آن که با قانون اساسی مرتبط و شورای نگهبان نسبت به آن حساس بوده و موضع‌گیری کرده، نیازمند تأمل است و این مقاله خود را متکفل بررسی آن می‌داند. در این پژوهش به این پرسش پرداخته می‌شود که با توجه به اظهارنظرهای شورای نگهبان، جایگاه اعتبارنامه نمایندگان در نظام حقوقی ایران چیست؟

گفتنی است مسئله اعتبارنامه پیش از این در برخی پایان‌نامه‌ها یا مقالات مورد توجه قرار گرفته است. برای مثال، پایان‌نامه تحلیل حقوقی رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان مجلس شورای اسلامی در این خصوص مطالبی را بیان کرده است. بالاین حال، این پژوهش از دو بعد با این مقاله متفاوت است. اولاً، تمرکز پایان‌نامه یادشده بر رابطه میان حیطه نظارت شورای نگهبان بر انتخابات و مقایسه آن با نظارت مجلس بر انتخابات از طریق اعتبارنامه است و به برخی از چالش‌های اعتبارنامه یادشده در این مقاله پرداخته است. ثانیاً، این اثر در سال ۱۳۸۵ منتشر شده و همان‌طور که بیان شد، از آن تاریخ تاکنون تغییرات مهمی در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس رخ داده و به تبع آن، اظهارنظرهای بیشتری از شورای نگهبان در خصوص اعتبارنامه بیان شده است. به جز پایان‌نامه نام‌برده، محدود کتاب‌ها و مقالات موجود با موضوع اعتبارنامه، تنها به توصیف فرایند رسیدگی اعتبارنامه در ایران پرداخته یا این فرایند را از طریق مطالعه تطبیقی با دیگر نظام‌های حقوقی مقایسه کرده و هیچ‌یک نظرات شورای نگهبان را در این خصوص تحلیل نکرده‌اند. این مقاله در پاسخ به پرسش یادشده، با روش توصیفی-تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای

۱. موضوع این پژوهش، «رسیدگی به اعتبارنامه در مجلس» است. طبیعی است که بررسی صلاحیت شورای نگهبان در انتخابات و محدوده زمانی نظارت این شورا، خارج از موضوع آن است. به هر حال، جالب توجه است که در ماده ۶۵ قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی (الحاقی ۱۴۰۲) که به تأیید شورای نگهبان رسیده، بیان شده است که تا پیش از صدور اعتبارنامه، شورای نگهبان صلاحیت نظارت بر انتخابات را دارد. از این رو علی‌القاعده پس از این، این شورا صلاحیتی در خصوص موضوع یادشده ندارد.

ذیل دو عنوان به ابعاد این مسئله می‌پردازد. در عنوان نخست، به ماهیت اعتبارنامه نمایندگان پرداخته می‌شود و با استفاده از تحلیل ماهیت این موضوع نسبت به «حیطه صلاحیت مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه»، «میزان حقوق و تکالیف نمایندگان پیش از تعیین تکلیف اعتبارنامه» و «امکان یا عدم امکان ابطال اعتبارنامه تأییدشده» مطالبی خواهد آمد. در عنوان دوم، کیفیت رسیدگی به اعتبارنامه تحلیل و از طریق آن، ضرورت «رأی‌گیری اعتبارنامه در صحن مجلس» و «شیوه رأی‌گیری در اعتبارنامه» بررسی خواهد شد. گفتنی است با توجه به نبود نظر تفسیری از اصل ۹۳ قانون اساسی، اظهارنظرهای شورای نگهبان در این موضوع محدود به نظرهای ارائه‌شده در نظارت بر مصوبات مجلس است.

۱. ماهیت اعتبارنامه نمایندگان و آثار آن

رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان یکی از ابزارهای نظارت درونی مجلس است. مجلس از این طریق بر منتخبان نظارت سیاسی می‌کند و می‌تواند از ادامه فعالیت آن‌ها در کسوت نمایندگی جلوگیری کند. در ادامه، با توجه به ماهیت و فلسفه رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان به سه موضوع پرداخته می‌شود. ابتدا، حیطه صلاحیت مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه بررسی می‌شود تا مشخص شود که آیا ثمره این رسیدگی، نظارت بر انتخابات است یا نظارت بر منتخبان. در قسمت دوم، حقوق و تکالیف نمایندگان پیش از تعیین تکلیف نسبت به اعتبارنامه‌ها مشخص می‌شود. در قسمت آخر، به موضوع امکان سلب اعتبار از اعتبارنامه پس از تصویب آن پرداخته می‌شود.

۱.۱. حیطه بررسی اعتبارنامه؛ نظارت بر انتخابات یا نظارت بر منتخب؟

یکی از متداول‌ترین روش‌های رسیدگی به چالش‌های مرتبط با انتخابات، واگذاری این موضوع به پارلمان است (Douglas, 2013, p. 5). برای مثال، در برخی نظام‌های حقوقی، مجلس و دادرس اساسی در موضوع نظارت بر صحت انتخابات ایفای نقش می‌کنند. برای مثال، در آلمان در وهله نخست، کمیته ویژه مجلس ملی آلمان (بوندستاگ)^۱ بر صحت انتخابات نظارت می‌کند. سپس

1. Bundestag

دادگاه فدرال قانون اساسی به اعتراضات و شکایات افراد از تصمیمات یادشده رسیدگی می‌کند (خلف رضایی، ۱۳۹۲، ص. ۹). در واقع، در قوانین آلمان سعی شده است که حیطه نظارت هریک از این دو نهاد تعیین شود، اما در جمهوری اسلامی ایران که طبق اصل ۹۹ قانون اساسی، نظارت بر انتخابات به صراحت در صلاحیت شورای نگهبان قرار دارد، حیطه صلاحیت مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه در ادوار مجلس و نقش آن در نظارت بر انتخابات حسب نظر شورای نگهبان تغییر کرده است؛ با این توضیح که در ماده ۷ نخستین آیین‌نامه داخلی مجلس پس از انقلاب (مصوب ۱۳۶۲)، در خصوص حیطه صلاحیت مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان آمده بود «شعب... رسیدگی به اعتبارنامه‌ها و تشخیص صحت و سقم انتخابات و صلاحیت منتخبین را بر طبق شرایط مندرج در قانون انتخابات شروع و گزارش آن را از طریق هیئت‌رئیس به مجلس تقدیم می‌دارند...». در تبصره ماده ۱۶ این قانون نیز تأکید شده است «ایراهای معترضین نباید خارج از موارد مذکور در قانون انتخابات باشد». براین اساس، مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه، مبتنی بر قانون انتخابات، به بررسی صحت و سقم انتخابات و صلاحیت منتخبان می‌پردازد. شورای نگهبان در اظهار نظر نسبت به این ماده، ایراد و مغایرتی با قانون اساسی بیان نکرده است.^۱

عدم اعلام مغایرت شورای نگهبان نسبت به این ماده، محل نقد است؛ زیرا از سویی نظارت بر انتخابات مجلس بر مبنای اصل ۹۹ قانون اساسی به شورای نگهبان سپرده شده و سازوکار اجرای انتخابات و نظارت بر آن نیز به تفصیل در قوانین و آیین‌نامه‌های اجرایی آن‌ها مشخص است. از سوی دیگر، امکان نظارت بر تمام ابعاد انتخابات و صحت و سقم آن از طریق رسیدگی به اعتبارنامه عملاً ممکن نیست. از این طریق تنها می‌توان بر منتخبان نظارت کرد که البته این موضوع نیز مستلزم بررسی «صحت و سقم انتخابات» نیست و به راحتی می‌توان این دو موضوع (صحت و سقم انتخابات و صلاحیت منتخبان) را از یکدیگر تفکیک کرد. با این حال، در برخی از آثار علمی نیز این خلط مشاهده می‌شود. در این آثار رسیدگی به اعتبارنامه از مصادیق نظارت بر انتخابات شمرده شده است (نجفی اسفاد و محسنی، ۱۳۸۶، ص. ۱۶۹).

مجلس در سال ۱۳۷۷، اقدام به تدوین قانون آیین‌نامه داخلی جدید برای خود کرد که در

۱. اظهار نظر شورای نگهبان به شماره ۴۵۱۳ مورخ ۱۳۶۱/۲/۲ در خصوص طرح آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی.

فرایند تصویب آن، حیطه صلاحیت مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان را نسبت به قانون آیین‌نامه سابق بدون تغییر به تصویب رساند، اما این بار با ایرادات شورای نگهبان مواجه شد و برای برطرف کردن ایرادات یادشده، اصلاحاتی را در تشریفات رسیدگی به اعتبارنامه اعمال کرد؛ توضیح بیشتر اینکه، مشابه ماده ۷ قانون آیین‌نامه داخلی مصوب ۱۳۶۲، ماده ۶۶ طرح آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوبه ۱۳۷۸/۱/۱۸ نیز «تشخیص صحت و سقم انتخابات و صلاحیت منتخبین را بر طبق شرایط مندرج در قانون انتخابات» به عنوان حیطه صلاحیت مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه مطرح کرد. شورای نگهبان در بند ۱۲ اظهارنظر خود در خصوص این ماده^۱ بیان کرده است «اطلاق ماده ۶۶ نسبت به غیر از مواردی که مطلب جدیدی بعد از رسیدگی شورا حادث شده یا سند جدیدی به دست آمده باشد، مغایر اصل ۹۹ قانون اساسی است». به عبارت دیگر، شورای نگهبان طبق برداشت خود از اصل ۹۹، صلاحیت نظارتی مجلس بر انتخابات و صلاحیت منتخبان را محدود و مضیق دانسته و اعطای صلاحیت وسیع به مجلس در بررسی اعتبارنامه‌ها را مغایر اصل یادشده اعلام کرده است.

در راستای برطرف کردن مغایرت، مجلس شورای اسلامی عبارت «و تشخیص صحت و سقم انتخابات و صلاحیت منتخبین را بر طبق شرایط مندرج در قانون انتخابات» از ماده ۶۶ حذف کرد. در نتیجه، تنها عبارت «رسیدگی به اعتبارنامه‌ها» بدون هیچ وصف و قیدی در صلاحیت مجلس قرار گرفت. در واقع، مجلس در این اصلاحیه، دایره صلاحیت مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه‌ها را از قانون آیین‌نامه داخلی حذف می‌کند. شورای نگهبان در بند ۱ مرحله دوم اظهارنظر خود^۲، اصلاحات به دست آمده را برطرف کننده ایراد سابق ندانسته است و ایراد قبلی را باقی اعلام می‌کند. به عبارت دیگر، شورای نگهبان اصرار دارد که حیطه صلاحیت مجلس در بررسی اعتبارنامه‌ها در قانون آیین‌نامه تصریح شود و عدم بیان و ابهام در این موضوع را نمی‌پذیرد. از اظهارنظر مرحله دوم شورای نگهبان این گونه برداشت می‌شود که در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس باید به گونه‌ای

۱. اظهارنظر شورای نگهبان به شماره ۷۸/۲۱/۴۵۵۱ مورخ ۱۳۷۸/۰۲/۰۸ در خصوص طرح آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی.

۲. اظهارنظر شورای نگهبان به شماره ۷۸/۲۱/۵۰۰۴۲۱ مورخ ۱۳۷۸/۰۴/۲۴ در خصوص «طرح اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی».

صلاحیت مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه‌ها مشخص شود که تداخلی با صلاحیت نظارت شورای نگهبان در انتخابات مجلس نداشته باشد.

در این مرحله، مجلس عبارتی را به این ماده می‌افزاید که ایراد شورای نگهبان را برطرف می‌کند. این ماده در ابلاغ نهایی قانون، به‌عنوان ماده ۶۵ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس مصوب ۱۳۷۹ قرار گرفت. طبق این ماده، «شعب... رسیدگی به اعتبارنامه‌ها را شروع [خواهند کرد] و نسبت به مدارکی که در شورای نگهبان مورد رسیدگی قرار نگرفته یا پس از رسیدگی شورای نگهبان به دست آمده است، اتخاذ تصمیم خواهد نمود و گزارش تصویب یا رد آن را از طریق هیأت‌رئیس به مجلس تقدیم می‌دارند...». همان‌طور که از مقایسه متون فوق به دست می‌آید، قانون آیین‌نامه مصوب ۱۳۶۲ به‌صراحت «تشخیص صحت و سقم انتخابات و هم‌چنین صلاحیت منتخبین» را در جریان رسیدگی به اعتبارنامه‌ها از وظایف شعب می‌داند درحالی‌که در قانون آیین‌نامه مصوب ۱۳۷۹، تنها «اتخاذ تصمیم نسبت به مدارکی که در شورای نگهبان مورد رسیدگی قرار نگرفته یا پس از رسیدگی شورای نگهبان به دست آمده» به‌عنوان وظیفه شعب در رسیدگی به اعتبارنامه‌ها منظور شده است (اصلاحی، ۱۳۸۵، صص. ۱۰۴-۱۰۵). ازاین‌رو وفق اظهارنظر شورای نگهبان، دایره صلاحیت مجلس در بررسی اعتبارنامه‌ها تغییر کرد. گفتنی است در اصلاحات بعدی آیین‌نامه داخلی مجلس، شماره مواد این قانون تغییر کرد و در حال حاضر مفاد ماده یادشده، در ماده ۲۸ آمده است. در آخرین اصلاحیه ماده یادشده که در سال ۱۳۹۷ انجام گرفت و در قسمت بعدی مقاله بیشتر به آن پرداخته خواهد شد، عبارات فوق از متن ماده حذف شد و به‌جای آن، تبصره‌ای به این شرح به ماده الحاق شد که «شعبه موظف است عدم رسیدگی شورای نگهبان به موضوع مورد اعتراض یا حادث شدن آن بعد از اعلام صحت انتخابات را احرار کند»؛ البته در دیگر مواد این قانون، هیچ ضمانت اجرا و آثاری بر این تبصره مقرر نشده است.

اگرچه تلاش مجلس و شورای نگهبان برای تعیین حیطه صلاحیت هریک در نظارت بر انتخابات یک گام رو به جلو ارزیابی می‌شود، اما این ماده خالی از اشکال نیست؛ زیرا درهرحال، رسیدگی به اعتبارنامه موضوعی سیاسی شمرده می‌شود (مهرپور، ۱۳۸۷، ص. ۱۶۶).^۱ به تصریح

۱. برای مشاهده نظر متفاوت رک به: هاشمی، ۱۳۹۶، ج ۲، ص. ۱۰۵.

یکی از نویسندگان، این واقعیت یعنی سیاسی بودن رسیدگی به اعتبارنامه، از پیش از انقلاب اسلامی تاکنون در عملکرد مجالس قانون‌گذاری در بررسی اعتبارنامه منتخبان مجلس قابل مشاهده است.^۱ (صالح احمدی، ۱۴۰۰، ص. ۳۸۰). در نظارت سیاسی نمی‌توان به صورت دقیق از علل اعلام رأی هریک از نمایندگان آگاه شد. افزون‌براین، ضمانت اجرای هم‌پوشان بودن موضوع مورد رسیدگی شورای نگهبان و نمایندگان مجلس مشخص نیست و چه‌بسا شورای نگهبان با لحاظ مدارک و مستندات، صلاحیت داوطلبی را تأیید کرده باشد، اما نمایندگان مجلس با عنایت به همان مستندات به اعتبارنامه منتخب رأی ندهند. به اذعان یکی از نمایندگان مجلس، در بررسی اعتبارنامه‌های منتخبان دوره ششم، قانون آیین‌نامه داخلی رعایت نشد و به مستنداتی که مدنظر شورای نگهبان قرار گرفته بود، دوباره رسیدگی شد (قربانی، ۱۳۹۹، ج ۱، صص. ۳۹۲-۳۹۳). این موارد نشان می‌دهد که آنچه در پی ایرادات مطروح شورای نگهبان در مصوبه مجلس آمده و به‌گونه‌ای میان شورای نگهبان و مجلس، تقسیم وظایف کرده است، عملاً فایده‌ای ندارد؛ هرچند از حیث نظری، ورود مجلس به عرصه نظارت بر انتخابات را تا اندازه‌ای و نه کاملاً محدود کرده است. از این‌رو ایراداتی که پیش از این در خصوص تعارض چگونگی ورود مجلس به بررسی اعتبارنامه نمایندگان با صلاحیت انحصاری شورای نگهبان در نظارت بر انتخابات مطرح شد، همچنان باقی به نظر می‌رسد. واقعیت این است که اعتبارنامه ماهیتی کاملاً سیاسی دارد و گره زدن آن به انتخابات نه تنها فایده عملی ندارد، بلکه باعث می‌شود که شأن و منزلت انتخابات و مجری و ناظر انتخابات کاهش یابد؛ البته به نظر می‌رسد که مجلس در تدوین این احکام، به دنبال چهارچوب دادن به این موضوع سیاسی بوده است.

۲.۱. میزان حقوق و تکالیف منتخبان تا پیش از تأیید یا رد اعتبارنامه

در رسیدگی به اعتبارنامه‌ها این پرسش مطرح است که تا پیش از تعیین تکلیف اعتبارنامه‌ها در صحن مجلس، منتخبان تا چه اندازه از صلاحیت‌های نمایندگی برخوردار هستند؟ در مجلس

۱. البته تأثیر عوامل حزبی و سیاسی در چگونگی رسیدگی به اعتبارنامه منحصر در نظام حقوقی ایران نیست و در دیگر نظام‌های حقوقی نیز مشاهده می‌شود. برای مطالعه این موضوع در نظام حقوقی آمریکا ر. ک به: Green, 2007, pp. 155.

نمایندگان ایالات متحده آمریکا این مسئله متغیر است و به تصمیم دیگر نمایندگان بستگی دارد. با تصویب پارلمان، نماینده مورد اعتراض می‌تواند حق‌های نمایندگی را به‌طور موقت داشته باشد یا به‌طورکلی از آن‌ها محروم شود (Whitaker, 2010, pp. 2-3).

قانون اساسی ایران هیچ اشاره‌ای به این مسئله نداشته است، اما با توجه به ماهیت و کارکرد تصویب اعتبارنامه در مجلس، می‌توان پاسخ‌هایی به این پرسش داد. اگر ماهیت نظارتی اعتبارنامه و پیامدهای آن به‌صورت کامل پذیرفته شود، اصل این است که نمایندگان تا پیش از تصویب آن، فاقد صلاحیت‌های نمایندگی مجلس هستند و اختیارات و وظایف نمایندگی را ندارند (ملک‌افضلی و جوان‌آراسته، ۱۳۹۸، ص. ۱۱۸)؛ البته این اصل می‌تواند حسب ضرورت استثنائاتی را بپذیرد. برای مثال، هریک از منتخبان مجلس می‌توانند در فرایند رسیدگی به اعتبارنامه دیگر منتخبان مشارکت کنند و عدم تعیین تکلیف اعتبارنامه مانع این مشارکت نیست. همچنین، عضویت در هیئت‌رئیس سنی یا اجرای تحلیف یادشده در اصل ۶۷، از دیگر استثنائات وارد بر اصل یادشده است. با این حال، شورای نگهبان در خصوص «حیطه صلاحیت هریک از منتخبان قبل از تعیین تکلیف اعتبارنامه» نظرات متفاوتی ارائه کرده است.

وفق مواد ۲۲ و ۲۶ آیین‌نامه داخلی مصوب مجلس در سال ۱۳۶۱، منتخبان مجلس پیش از تصویب اعتبارنامه حق نطق و مشارکت در رأی‌گیری‌ها از جمله رأی‌گیری برای تصویب طرح‌های دوفوریتی و سه‌فوریتی را دارند^۱. شورای نگهبان در بررسی این مصوبه مطرح می‌کند که موضوع «اعطای حقوق نمایندگی به منتخبینی که اعتبارنامه آن‌ها تصویب نشده است» مغایر اصل ۹۳ است (فتحی، ۱۳۹۶، ص. ۲). به همین دلیل، مجلس ضمن حذف ماده ۲۶، ماده ۲۲ را به این صورت

۱. ماده ۲۲: نمایندگانی که هنوز اعتبارنامه آنان به تصویب نرسیده است، حق نطق و دادن رأی در مجلس را دارند، ولی حق حضور در شعبه یا کمیسیون تحقیق هنگام رسیدگی به اعتبارنامه خود را ندارند و در صورتی که از طرف شعبه یا کمیسیون یا با تقاضای خود برای ادای توضیحات دعوت شوند، حق رأی نخواهد داشت.

ماده ۲۶: مادام که تعداد اعتبارنامه‌های مصوب به حداقل ۱۸۰ نفر نرسیده باشد، موضوع دیگری غیر از طرح و تصویب اعتبارنامه‌ها در مجلس مطرح نخواهد شد مگر طرح‌های دوفوریتی و سه‌فوریتی.

۲. بند اول اظهارنظر شورای نگهبان به شماره ۴۵۱۳ مورخ ۱۳۶۱/۰۲/۰۲ در خصوص طرح «آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی» بیان می‌دارد «آن قسمت از مواد ۲۲ و ۲۶ که دلالت دارد نمایندگانی که هنوز اعتبارنامه آن‌ها در مجلس تصویب نشده [است]، حق رأی در تصویب برخی لوایح و طرح‌ها را دارند (دوفوریتی و سه‌فوریتی)، با توجه به اینکه مستفاد از اصل

اصلاح کرد که «نمایندگانی که هنوز اعتبارنامه آنان به تصویب نرسیده [است]، حق دادن رأی به جز در مورد اعتبارنامه نمایندگان و همچنین، حق حضور در شعبه یا کمیسیون تحقیق هنگام رسیدگی به اعتبارنامه خود را ندارند و در صورتی که از طرف شعبه یا کمیسیون یا با تقاضای خود برای ادای توضیحات دعوت شوند، حق رأی نخواهند داشت، ولی حق نطق در مجلس را دارند». مشابه همین حکم در ماده ۷۴ قانون آیین‌نامه داخلی مصوب ۱۳۷۹^۱ نیز آمده است.^۲ به عبارت دیگر، از دوره اول مجلس شورای اسلامی تا سال ۱۳۹۷ که ماده یادشده به شرحی که در ادامه خواهد آمد، اصلاح شد، منتخبان پیش از تعیین تکلیف اعتبارنامه از بیشتر حقوق نمایندگی محروم بودند.

با عنایت به مطالب بالا و ماده ۲۶ آیین‌نامه داخلی مصوب ۱۳۶۲ و ماده ۱۳ آیین‌نامه داخلی مصوب ۱۳۷۹، تا پیش از اصلاحات سال ۱۳۹۷، اگر به هر دلیل، تصویب اعتبارنامه‌های دست‌کم دوسوم نمایندگان (۱۹۴ نفر) به طول می‌انجامید، مجلس نمی‌توانست فعالیت‌های اصلی خود را آغاز کند و شروع به کار مجلس برای وظایف قانونی‌اش از جمله رسیدگی به طرح‌ها و لوایح و فعالیت‌های نظارتی به تعویق می‌افتاد و حتی امکان انتخاب هیئت‌رئیس دائم نیز وجود نداشت. از این رو می‌توان گفت در این برهه، رسیدگی یا عدم رسیدگی به اعتبارنامه آثار حقوقی داشت و تحقق سمت نمایندگی منوط به تصویب آن بود (جمعی از نویسندگان، ۱۴۰۰، ج ۲، ص. ۲۴).

از این رو مجلس در سال ۱۳۹۷، برای برطرف کردن این محدودیت اقدام کرد.

به موجب اصلاحیه سال ۱۳۹۷ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس، منتخبان پیش از تعیین تکلیف

۹۳ قانون اساسی این است که برای قوام یافتن مجلس شورای اسلامی و تحقق سمت نمایندگی انتخاب‌شدگان، تصویب اعتبارنامه آن‌ها ضرورت دارد، مغایر قانون اساسی است».

۱. ماده ۷۴: نمایندگانی که هنوز اعتبارنامه آنان به تصویب نرسیده [است]، حق دادن رأی به جز در مورد اعتبارنامه نمایندگان و همچنین، حق حضور در شعبه یا کمیسیون تحقیق هنگام رسیدگی به اعتبارنامه خود را ندارند. در صورتی که از طرف شعبه یا کمیسیون یا با تقاضای خود برای ادای توضیحات دعوت شوند، حق رأی نخواهند داشت، ولی حق اظهارنظر دارند.

۲. گفتنی است بر اساس ماده ۲۴۱ اصلاحی قانون آیین‌نامه داخلی مجلس مصوب سال ۱۳۸۷، «هیئت‌رئیس مجلس موظف است پس از تصویب این قانون نسبت به اعمال اصلاحات در آیین‌نامه داخلی مجلس و اصلاح شماره مواد و تنظیم آن‌ها اقدام کند». به همین استناد، شماره مواد این قانون بارها تغییر کرده است. علت بیان شماره مواد مختلف در یک موضوع در ادامه این مقاله، همین موضوع است.

اعتبارنامه از تمام حقوق و صلاحیت‌های نمایندگی برخوردار هستند.^۱ شورای نگهبان این اصلاحیه را مغایر با قانون اساسی نشناخت. این نظر شورای نگهبان در خصوص «اعطای حقوق نمایندگی به منتخبان تا قبل از تعیین تکلیف اعتبارنامه» با اظهارنظر سابق این شورا در سال ۱۳۶۱ تنافی دارد که نشان می‌دهد برداشت شورای نگهبان از اصل ۹۳ تغییر یافته است.

برخی معتقدند هدف از تصویب اعتبارنامه، نظارت درونی نمایندگان مجلس است و تصویب‌کنندگان اعتبارنامه تصدیق می‌کنند که صاحب اعتبارنامه حق نمایندگی مجلس را از طریق انتخابات صحیح تحصیل کرده است (مدنی، ۱۳۷۷، ص. ۱۷۵)، اما واقعیت این است که قانون اساسی دلالت صریحی بر وضعیت حقوقی نماینده پیش از تصویب اعتبارنامه ندارد. ازاین‌رو نه می‌توان نظر قبلی شورا را در انطباق کامل با قانون اساسی دانست و نه می‌توان نظر اخیر شورا را به‌صورت کامل تخطئه کرد؛ البته می‌توان مبانی‌ای را برای تصویب اعتبارنامه نمایندگان در مجلس به‌تصویر کشید و بر اساس آن، احکامی را در این خصوص ترسیم کرد، اما اینکه بتوانیم این احکام را به‌صراحت به قانون اساسی نسبت دهیم، دشوار است. ازاین‌رو عملاً این مجلس و پس از آن، شورای نگهبان است که نظامات مربوط به اعتبارنامه را ترسیم می‌کند. پیش از اصلاحیه سال ۱۳۹۷، استنباط شورای نگهبان از قانون اساسی این بود که پیش از تأیید اعتبارنامه، منتخب در انتخابات، عملاً «نماینده مجلس» نشده و ازاین‌رو از صلاحیت‌های حداقلی برخوردار است. پس از تصویب اصلاحیه یادشده، نظر شورا تغییر کرد و منتخب در انتخابات را «نماینده مجلس» دانست و تأثیر تصویب اعتبارنامه را در استمرار نمایندگی تلقی می‌کند و عدم تصویب آن را مایه قطع نمایندگی به‌تصویر می‌کشد. در چنین شرایطی، تنها تفاوت تصویب یا عدم رسیدگی به اعتبارنامه، در حالت موقت نمایندگی است. بدین معنا که امکان عدم تأیید اعتبارنامه و عدم استمرار نمایندگی وجود دارد. این در حالی است که بعد از تصویب اعتبارنامه، منتخب تا پایان دوره چهارساله نماینده شمرده می‌شود. مشخص است که این نظر شورای نگهبان در پی مصوبه مجلس، جایگاه اعتبارنامه را نسبت به پیش کاهش داده است.

۱. طبق ماده ۱۳ مصوبه مجلس، ماده ۳۹ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس به این شرح اصلاح شد: نماینده‌ای که به اعتبارنامه‌اش اعتراض شده، مانند سایر نمایندگان از همه حقوق اعم از اعلام رأی و نامزد شدن برای عضویت در هیئت‌رئیس و دیگر انتخابات برخوردار است، اما در زمان بررسی اعتبارنامه خود در شعبه، کمیسیون تحقیق و مجلس حق رأی ندارد.

درضمن، به نظر می‌رسد که امکان پذیرش راه بینابین وجود ندارد. به بیان دیگر، یا باید قائل بود که پیش از تأیید اعتبارنامه، صلاحیت‌های نمایندگی برای منتخب در انتخابات وجود دارد یا باید گفت صلاحیت‌های یادشده منوط به تأیید اعتبارنامه است مگر صلاحیت‌های اولیه و حداقلی که برای تشکیل مجلس ضروری است مثل رأی به اعتبارنامه دیگران یا رأی به نامزدهای عضویت در هیئت‌رئیس موقت، اما اینکه بتوان برخی از صلاحیت‌های نمایندگی را پیش از تأیید اعتبارنامه برای شخص به رسمیت شناخت و بعضی را رد کرد، موجه به نظر نمی‌رسد. از این رو پذیرش حق نطق یادشده در اصل ۸۴^۱ و عدم پذیرش حق مشارکت در تصویب مصوبات که در ماده ۲۲ آیین‌نامه داخلی سال ۱۳۶۲ آمده و مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفته، صحیح به نظر نمی‌رسد. گفتمنی است در نظام‌نامه داخلی مجلس شورای ملی مصوب ۱۲۸۸، این مطلب به‌دقت منعکس شده است و طبق ماده ۶ این نظام‌نامه^۲، منتخبان تا تعیین تکلیف اعتبارنامه از همه حق‌های نمایندگی از جمله حق نطق محروم بودند. جالب اینکه، اهمیت رسیدگی به اعتبارنامه و رعایت جایگاه آن تا اندازه‌ای بوده است که طبق مواد ۲۱۷ و ۲۱۸ قانون آزمایشی آیین‌نامه داخلی مجلس شورای ملی^۳ مصوب ۱۳۲۹، پرداخت حقوق به نمایندگان بعد از تأیید اعتبارنامه صورت می‌پذیرفته است.^۴

۱. اصل ۸۴: هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر کند.
۲. ماده ۶: نمایندگانی که هنوز صحت و سقم انتخاباتشان محقق نشده است، حق نطق و دادن رأی را ندارند، اما چه در شعبه و کمیسیون و چه در مجلس در مورد انتخاب خودشان نمی‌توانند رأی بدهند و طرح قانونی هم نمی‌توانند پیشنهاد کنند. در صورتی که پذیرفتن نماینده به موجب رأی مجلس به عهده تعویق افتاده باشد، نماینده مزبور در هیچ امری حق دادن رأی ندارد.
۳. عنوان کامل این قانون عبارت است از «تصمیم قانونی دایر به اجرای موقت آیین‌نامه مصوب کمیسیون اصلاح آیین‌نامه داخلی».
۴. ماده ۲۱۷: مقرری نمایندگان مجلس شورای ملی از تاریخی که اعتبارنامه آنان تصویب شود، محسوب خواهد شد و تعیین میزان آن در هر سال بسته به تصویب مجلس و تأمین اعتبار آن ضمن بودجه مجلس خواهد بود.
- ماده ۲۱۸: هرگاه مجلس در رسیدگی به اعتبارنامه نماینده بیش از حد مقرر تأخیر کند، در صورتی که نماینده مرتباً در مجلس حاضر شده باشد، حقوق زمان تأخیر را پس از تصویب اعتبارنامه می‌تواند دریافت کند.

۳.۱. عدم امکان ابطال اعتبارنامه تأیید شده

همان‌طور که بیان شد، با توجه به ماهیت رسیدگی به اعتبارنامه، این ابزار به مجلس صلاحیت نظارت بر منتخبان را اعطا می‌کند. از این‌رو نهاد اعتبارنامه، امکان نظارت بر منتخبان را در ابتدای تشکیل مجلس فراهم می‌کند و نمی‌توان از این نهاد برای نظارت بر نمایندگان مجلس حین دوره تصدی استفاده کرد. با این حال، این نکته در یکی از مصوبات مجلس، مورد توجه قرار نگرفته بود. در بند «ر» ماده ۶ مصوبه اولیه «طرح نظارت مجلس بر رفتار نمایندگان»، لغو اعتبارنامه نمایندگان به‌عنوان شدیدترین مجازات پیش‌بینی شده بود.^۱ شورای نگهبان برخی از مجازات یادشده در این ماده از جمله بند «ر» را به دلیل مغایرت آن با احکام و تکالیف مقرر در قانون

۱. ماده ۶: هیئت با توجه به اهمیت تخلفات و شرایط و موقعیت ارتکاب آن‌ها نسبت به اعمال یک یا چند مجازات زیر که طبق

ماده ۶ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی قابل اجراست، تصمیم می‌گیرد.

الف. تذکر شفاهی بدون درج در پرونده.

ب. تذکر کتبی با درج در پرونده.

پ. اخذ تعهد کتبی مبنی بر عدم تکرار تخلف.

ت. کسر حقوق از یک ماه تا یک سال به میزان یک‌دوم.

ث. محرومیت از عضویت در مجامع و شوراهای کمیته‌های تحقیق و تفحص.

ج. محرومیت از نامزدی برای عضویت در هیئت‌رئیس مجلس و هیئت‌رئیس کمیسیون‌ها.

چ. لغو عضویت در مجامع و شوراهای کمیته‌های تحقیق و تفحص.

ح. لغو عضویت در هیئت‌رئیس مجلس و هیئت‌رئیس کمیسیون‌ها.

خ. اعلام یک یا چند تخلف نماینده در جلسه غیرعلنی توسط رئیس مجلس.

د. اعلام یک یا چند تخلف نماینده در جلسه علنی توسط رئیس مجلس.

ذ. محرومیت از شرکت در جلسات مجلس و کمیسیون‌های تخصصی تا سه ماه با پیشنهاد هیئت و تصویب مجلس.

ر. لغو اعتبارنامه نماینده به پیشنهاد هیئت و تصویب مجلس.

تبصره ۱: در جلسه رسمی پیش از رأی‌گیری در خصوص اعمال بندهای «ذ» و «ر» این ماده، ابتدا گزارش هیئت قرائت می‌شود. سپس نماینده مزبور به مدت نیم‌ساعت دفاعیات خود را مطرح می‌کند. وی می‌تواند نیمی از وقت خود را به یکی دیگر از نمایندگان واگذار کند.

تبصره ۲: اجرای مصوبات مجلس درباره بند «ر» این ماده مستلزم تأیید شورای نگهبان است.

اساسی برای مجلس و نمایندگان، خلاف اصول متعدد قانون اساسی اعلام می‌کند^۱ و مجلس برای برطرف کردن این ایراد، بند یادشده را حذف می‌کند.

در توضیح این اظهارنظر باید گفت که بند «ر» این ماده ناظر بر امکان لغو اعتبارنامه نماینده به پیشنهاد هیئت نظارت و تصویب مجلس مغایر با اصول قانون اساسی است؛ زیرا بر اساس اصل ۹۳ قانون اساسی، تنها تأیید و تصویب اعتبارنامه نمایندگان در اختیار مجلس قرار داده شده و هیچ‌یک از اصول قانون اساسی متعرض صلاحیت مجلس در خصوص لغو اعتبارنامه نمایندگان نشده است. از این رو با عنایت به اصل عدم صلاحیت در حقوق عمومی و با توجه به عدم بیان صلاحیت لغو اعتبارنامه نمایندگان برای مجلس در قانون اساسی، بند «ر» مغایر با اصول قانون اساسی است (امینی‌زاده، ۱۳۹۲، صص. ۱۳-۱۴)^۲.

۲. کیفیت رسیدگی به اعتبارنامه

در کشورهای دارای نظام تصویب اعتبارنامه، رسیدگی به این موضوع به صورت دومارحله‌ای یا چهارمرحله‌ای است. با این حال، در تمام آن‌ها تصویب در صحن علنی مجلس موضوعیت دارد (گرجی ازندریانی و صابری، ۱۳۹۲، صص. ۸۵-۸۷). به رغم این موضوع، در اصلاحیه‌های مختلف قانون آیین‌نامه داخلی مجلس، احکام متفاوتی در خصوص لزوم یا عدم لزوم رأی‌گیری اعتبارنامه‌ها در صحن مجلس و نیز شیوه رأی‌گیری مطرح شده است. در ادامه، به صورت مستقل، هر دو موضوع بررسی خواهد شد.

۲.۱. ضرورت رأی‌گیری اعتبارنامه در صحن مجلس

همان‌طور که بیان شد، در اصل ۹۳ قانون اساسی، به تصویب اعتبارنامه‌ها در مجلس تصریح شده است. پیش از انقلاب نیز در ماده ۵ نظام‌نامه مجلس شورای ملی مصوب ۱۲۸۸، بر رأی‌گیری

۱. اظهارنظر شورای نگهبان مورخ ۱۳۹۰/۰۷/۳۰ به شماره ۹۰/۳۰/۴۴۲۵۹ نسبت به طرح «نظارت مجلس بر رفتار نمایندگان».

۲. گفتنی است در ذیل بند ۱۳ سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۵، به «انجام اقدامات لازم در صورت زوال یا کشف فقدان شرایط نمایندگی مجلس در منتخبان» تصریح شده، اما اقدام قانونی در خصوص اجرای این بند صورت نگرفته است.

اعتبارنامه‌ها در صحن مجلس تصریح شده بود.^۱ طبق ماده ۱۴ نخستین قانون آیین‌نامه داخلی مجلس پس از انقلاب (مصوب ۱۳۶۲)، اعتبارنامه‌های تأییدشده در شعب، در صورتی که مخالفتی از سوی نمایندگان ابراز نشده باشد، تنها در صحن قرائت می‌شوند و بدون رأی‌گیری، تصویب آن‌ها اعلام می‌شود.^۲ به نظر نمی‌رسد که این حکم مغایر قانون اساسی باشد؛ زیرا در مواردی که شعبه اعتبارنامه را تأیید کرده باشد و معترضی بر آن اعتبارنامه نباشد، مصوب تلقی کردن اعتبارنامه بدون رأی‌گیری خالی از وجه نیست و با توجه به قرائن (نبود معترض) می‌توان به نظر مثبت مجلس به آن اعتبارنامه پی برد.

شورای نگهبان برای نخستین بار در بررسی مصوبه مجلس در سال ۱۳۹۶، به موضوع «ضرورت تصویب اعتبارنامه‌ها در صحن مجلس» تصریح کرده است. پیش‌تر در ماده ۶۸ قانون آیین‌نامه داخلی مصوب ۱۳۷۹ مشابه قانون آیین‌نامه داخلی مصوب ۱۳۶۲ بیان شده بود «گزارش هریک از شعب درباره تأیید یا رد اعتبارنامه‌ها بدون ذکر دلیل در مجلس قرائت می‌شود. در صورتی که گزارش شعبه مبنی بر رد اعتبارنامه باشد یا اینکه معترضین بر اعتراض خود باقی باشند، اعتبارنامه به کمیسیون تحقیق ارجاع خواهد شد. در غیر این صورت اعتبارنامه مصوب تلقی گردیده و رئیس مجلس تصویب آن را اعلام می‌نماید». شورای نگهبان نیز فرایند یادشده را مغایر با اصل ۹۳ ندانسته بود.

در سال ۱۳۹۷ در این خصوص، دو بار شورای نگهبان «طرح اصلاح موادی از قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی» را مغایر با اصل ۹۳ دانست. این ایراد ناظر بر مواد ۷ و ۱۰ مصوبه بوده است. در مصوبه مرحله نخست مجلس نسبت به ماده ۷، تمام اعتبارنامه‌های دارای معترض که مورد تأیید شعبه قرار می‌گرفت و اعتبارنامه‌های بدون معترض، در صحن قرائت و تأیید آن‌ها

۱. ماده ۵: پس از آنکه مخبرین راپرت‌های شعب را در مجلس قرائت کردند، در مورد انتخاباتی که صحت آن را شعبات تصدیق کرده [اند] و در مجلس معارض ندارند، مجلس جداگانه رأی می‌دهد و رئیس اسامی آن‌هایی را که صحت انتخابشان محقق شده [است]، اعلام می‌کند.

۲. ماده ۱۴: «گزارش هریک از شعب که صرفاً درباره تأیید یا عدم تأیید اعتبارنامه‌ها و بدون ذکر دلیل است، در مجلس قرائت می‌شود. هرگاه این گزارش مبنی بر تأیید نماینده باشد و از طرف نمایندگان مخالفتی ابراز نشود، اعتبارنامه تصویب‌شده تلقی می‌شود و رئیس تصویب آن را اعلام می‌کند...».

اعلام می‌شود.^۱ شورای نگهبان حکم یادشده در مورد اعتبارنامه‌های دارای معترض را مغایر اصل ۹۳ اعلام می‌کند.^۲ در واقع، در این مصوبه امکان اعتراض در صحن نسبت به گزارش تأیید شعبه سلب شده بود و گزارش شعبه نیز در صحن رأی‌گیری نمی‌شد. ازاین‌رو اگر نمایندگان با نظر مثبت شعبه مخالف باشند، امکان ابراز مخالفت وجود ندارد.

در مرحله دوم، مجلس اصلاحاتی را در انتهای ماده اعمال کرد، اما شورای نگهبان ایراد را مرتفع ندانست. در مرحله سوم، مجلس با اصلاح مصوبه قبلی بیان می‌کند تمام مصوبات شعب و کمیسیون تحقیق برای «تصمیم‌گیری به مجلس» ارائه می‌شود.^۳ این اصلاحیه به تأیید شورای نگهبان رسید؛^۴ با این توضیح که مطابق اصل ۹۳، تصویب اعتبارنامه نمایندگان در صلاحیت صحن مجلس شورای اسلامی شناخته شده است و تصویب تعداد اندکی از نمایندگان به‌منزله تصویب در صحن مجلس نیست، اما در مصوبه اول مجلس، بیان شده بود که اعتبارنامه‌های تأییدشده در شعبه (چه دارای معترض و چه بدون معترض) تنها در صحن قرائت می‌شود و دوباره رأی‌گیری نمی‌شود

۱. ماده ۷: ماده ۳۱ قانون و تبصره آن به شرح زیر اصلاح و ماده ۳۳ قانون حذف می‌شود.

ماده ۳۱: شعبه موظف است حداکثر ظرف مدت سه روز کاری، گزارش تأیید آن دسته از اعتبارنامه‌های واصله را که معترض ندارند، به‌صورت یکجا به هیئت‌رئیس مجلس ارسال کند تا در جلسه علنی گزارش آن قرائت شود و رئیس جلسه تصویب آن را اعلام کند.

اعتبارنامه‌هایی که مورد اعتراض قرار گرفته است، حداکثر ظرف مدت پنج روز کاری توسط شعبه رسیدگی می‌شود. در صورتی که نظر شعبه تأیید اعتبارنامه باشد، گزارش تأیید آن به مجلس ارائه می‌شود و چنانچه نظر شعبه رد اعتبارنامه باشد، گزارش آن از طریق هیئت‌رئیس مجلس به کمیسیون تحقیق ارجاع می‌شود.

۲. اظهار نظر شورای نگهبان مورخ ۱۳۹۷/۰۴/۲۳ به شماره ۹۷/۱۰۰/۶۰۸۰ در خصوص «طرح اصلاح موادی از قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی».

۳. ماده ۳۱: شعبه موظف است حداکثر ظرف مدت سه روز کاری، گزارش تأیید آن دسته از اعتبارنامه‌های واصله را که معترض ندارند، به‌صورت یکجا به هیئت‌رئیس مجلس ارسال کند تا برای تصمیم‌گیری مجلس در دستور کار قرار گیرد.

اعتبارنامه‌هایی که مورد اعتراض نمایندگان قرار گرفته است، حداکثر ظرف مدت پنج روز کاری توسط شعبه رسیدگی می‌شود. در صورتی که نظر شعبه تأیید اعتبارنامه باشد، گزارش تأیید آن برای تصمیم‌گیری به مجلس ارائه می‌شود. چنانچه نظر شعبه رد اعتبارنامه باشد، از طریق هیئت‌رئیس مجلس به کمیسیون تحقیق ارجاع خواهد شد تا پس از رسیدگی و ارائه گزارش، برای تصمیم‌گیری مجلس در دستور کار قرار گیرد.

۴. اظهار نظر شورای نگهبان مورخ ۱۳۹۷/۰۶/۲۲ به شماره ۹۷/۱۰۲/۶۹۵۵ در خصوص «طرح اصلاح موادی از قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی».

و از این رو مغایر اصل یادشده اعلام شد.

به عبارت دیگر، رسیدگی به اعتبارنامه‌ها در شعب در دو حالت انجام می‌شود: «نبود معترض» و «اعتراض نمایندگان به اعتبارنامه». اعتبارنامه‌های بدون معترض یکجا به صحن ارسال می‌شود. در مقابل، اعتبارنامه‌هایی که مورد اعتراض قرار گرفته‌اند، توسط خود شعبه رسیدگی می‌شوند. نتیجه بررسی شعبه می‌تواند رد یا تأیید اعتبارنامه باشد. در صورت تأیید، اعتبارنامه به صحن ارجاع و قرائت می‌شود و در صورت رد اعتبارنامه در شعب، گزارش آن از طریق هیئت‌رئیس مجلس به کمیسیون تحقیق ارجاع می‌شود. در نتیجه، تنها اعتبارنامه‌هایی که در شعب و کمیسیون تحقیق رد شده باشند، امکان رأی‌گیری در صحن را خواهند داشت و در دیگر حالات، اعتبارنامه در صحن قرائت و مصوب تلقی می‌شود. بدین صورت حتی با اعتراض جمع زیادی از نمایندگان و عدم پذیرش شعبه و نیز عدم پذیرش کمیسیون تحقیق، اعتبارنامه در مجلس رأی‌گیری نخواهد شد. از این رو بنا بر نظر شورای نگهبان، نباید شعب یا کمیسیون تحقیق به‌جای مجلس در خصوص اعتبارنامه نمایندگان تصمیم‌گیر باشد.

فارغ از نظرات شورای نگهبان در خصوص اصل ۹۳، اصلاحات انجام‌شده رافع ایراد شورای نگهبان تشخیص داده شد، اما متأسفانه با تمسک به برخی تفسیرهای اشتباه، رویه عملی به‌گونه دیگری انجام شد. در مواد آیین‌نامه داخلی در خصوص فرایند رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان، عبارت «تصمیم‌گیری مجلس» بارها تکرار شده است (برای مثال، ر.ک به: مواد ۲۹ و ۳۲ آیین‌نامه داخلی مجلس). مطابق تفسیر صحیح حقوقی و با توجه به سببی که در تقنین این مواد انجام شد و تفصیل آن گذشت، باید گفت تصمیم‌گیری مجلس از طریق رأی‌گیری در صحن مجلس انجام می‌گیرد و در بررسی اعتبارنامه‌ها، تصمیم هیئت‌رئیس یا کمیسیون‌های مجلس نمی‌تواند جایگزین تصمیم صحن مجلس شود. گفتنی است برای فهم عبارات قانون، باید آن‌ها را منطبق بر قانون اساسی و منطق حقوقی تفسیر کرد و طبیعی است که تفسیر قانون به‌گونه‌ای که

۱. ماده ۲۹: شعبه موظف است حداکثر ظرف مدت سه‌روز کاری، گزارش تأیید آن دسته از اعتبارنامه‌های واصله را که معترض ندارند، به‌صورت یکجا به هیئت‌رئیس ارسال کند تا برای تصمیم‌گیری مجلس در دستور کار قرار گیرد....

۲. ماده ۳۲: چنانچه کمیسیون تحقیق، اعتبارنامه ردشده از سوی شعبه را رسیدگی کند و نظر به تأیید اعتبارنامه داشته باشد، گزارش آن برای تصمیم‌گیری مجلس در دستور کار قرار می‌گیرد....

مغایر قانون اساسی باشد، صحیح نیست.

در ابتدای مجلس یازدهم، تصویب تمام اعتبارنامه‌هایی که در شعب به تأیید رسیده بودند (به جز اعتبارنامه نماینده گچساران و باشت)، بدون رأی‌گیری در صحن، اعلام شد؛ با این توضیح که در دوره یازدهم به اعتبارنامه سه نفر از منتخبان در شعب اعتراض شد و اگرچه اعتبارنامه هر سه نفر در شعبه تأیید شد، تأیید اعتبارنامه دو نفر از آن‌ها در صحن قرائت و مصوب تلقی شد و اعتبارنامه نفر سوم به علت تأیید اخطار قانون اساسی (موضوع ماده ۱۹۴ قانون آیین‌نامه داخلی)^۱ به کمیسیون تحقیق ارجاع شد^۲ و در نهایت هم مجلس اعتبارنامه نماینده یادشده را تأیید نکرد. جالب توجه اینکه، در ابتدای مجلس دوازدهم دوباره به اعتبارنامه همان نماینده اعتراض شد. با تأیید اعتبارنامه وی در شعبه، این اعتبارنامه در صحن قرائت شد و به‌رغم بیان اخطار قانون اساسی با محتوای مشابه دوره پیش، رئیس جلسه این اخطار را نپذیرفت. در نهایت، تأیید اعتبارنامه ایشان بدون رأی‌گیری در صحن اعلام شد^۳. همان‌طور که بیان شد، قرائت تأیید اعتبارنامه‌های منتخبان دارای معترض و عدم رأی‌گیری در مجلس در خصوص آن‌ها، مغایر مواد ۲۹ و ۳۲ قانون آیین‌نامه داخلی مبنی بر لزوم تصمیم‌گیری مجلس در خصوص گزارش شعب است.

۲.۲. شیوه رأی‌گیری در مورد اعتبارنامه

یکی دیگر از موضوعات قابل بررسی در رویه شورای نگهبان، شیوه رأی‌گیری در خصوص اعتبارنامه است. بر فرض پذیرش لزوم رأی‌گیری در خصوص اعتبارنامه در صحن مجلس، آیا موضوع رأی‌گیری «تأیید اعتبارنامه» است یا «رد اعتبارنامه»؟ در خصوص موضوع رأی‌گیری، قانون آیین‌نامه داخلی مجلس کنونی تنها در مورد

۱. ماده ۱۹۴: اخطار راجع به منافی بودن طرح‌ها و لوایح و سایر موضوعات مورد بحث در مجلس با قانون اساسی مقدم بر اظهارات دیگر است و مذاکرات در موضوع اصلی را متوقف می‌کند. این اخطار باید قبل از رأی‌گیری و با استناد به اصل مربوطه حداکثر ظرف سه دقیقه به عمل آید. در صورتی که رئیس مجلس اخطار را وارد بداند، بدون بحث از مجلس نظرخواهی می‌کند. چنانچه مجلس اخطار را وارد دانست، رئیس نسبت به پذیرش اصلاحات پیشنهادی یا حذف مورد اشکال یا ارجاع آن به کمیسیون گزارش‌دهنده جهت بررسی مجدد، اقدام خواهد کرد.

۲. ر. ک به: مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی مورخ ۱۳۹۹/۰۳/۱۱، صص. ۴ به بعد.

۳. (تأیید اعتبارنامه تاجگردون و شریعتی نیاسر در مجلس) <https://www.yjc.ir/fa/news/8745520>

اعتبارنامه‌ای که در کمیسیون تحقیق رد شده است، به صراحت بیان می‌کند که باید گزارش کمیسیون تحقیق در صحن مجلس به رأی گذاشته شود. ماده ۳۲ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس بیان می‌دارد: «... گزارش کمیسیون تحقیق به رأی گذاشته می‌شود. چنانچه رد اعتبارنامه به تصویب مجلس نرسد، رئیس جلسه تصویب آن را اعلام می‌کند». به عبارت دیگر، با توجه به این ماده، الزاماً گزارش کمیسیون تحقیق در این خصوص رد اعتبارنامه است. از این رو به رأی گذاشتن گزارش کمیسیون بدین معناست که در مورد «رد اعتبارنامه» در صحن رأی‌گیری می‌شود و اگر رد اعتبارنامه به تصویب نرسد، به منزله تأیید شمرده می‌شود. این ماده در سال ۱۳۹۷ به تصویب مجلس رسیده و شورای نگهبان آن را مغایر قانون اساسی نشناخته است.^۱ با این حال، این ماده با قانون اساسی مغایر به نظر می‌رسد.

توضیح اینکه، با عنایت به اصل ۹۳، عبارت «تصویب اعتبارنامه» ظهور در رأی‌گیری در خصوص «تأیید اعتبارنامه» دارد و چون قرینه‌ای برخلاف آن نیست، تمسک به خلاف ظاهر ممکن نیست و معنای استنباط‌شده از ظاهر اصل باید رعایت شود. به عبارت دیگر، بر اساس منطوق اصل ۹۳، عدم تصویب «رد اعتبارنامه» به منزله تأیید اعتبارنامه نیست. از این رو اظهارنظر شورای نگهبان در خصوص این ماده قابل نقد است.

در واقع، طبق ماده یادشده، «عدم رد اعتبارنامه» در صحن مجلس به منزله تصویب تلقی شده است. این در حالی است که عدم رد اعتبارنامه با تصویب اعتبارنامه متفاوت است. برای مثال، فرض شود که تعداد نمایندگان حاضر در مجلس ۲۵۰ نفر است. در هنگام بررسی اعتبارنامه یکی از منتخبان، ۱۲۰ نفر مخالف اعتبارنامه و ۱۲۰ نفر موافق تصویب اعتبارنامه وجود دارد و ۹ نفر ممتنع است.^۲ در این صورت اگر موضوع رأی‌گیری تصویب اعتبارنامه باشد، به دلیل نبود رأی اکثریت مطلق نمایندگان (یعنی ۱۲۵ رأی از مجموع ۲۴۹ نفر)، اعتبارنامه به تصویب نمی‌رسد. در مقابل، با در نظر گرفتن تمام فروض فوق، اگر موضوع رأی‌گیری رد اعتبارنامه باشد، ۱۲۰ نفر

۱. اظهارنظر شورای نگهبان مورخ ۱۳۹۷/۰۲/۰۵ به شماره ۹۷/۱۰۲/۴۹۷۷ در خصوص «طرح اصلاح موادی از قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی».

۲. وفق ماده ۳۵ قانون آیین‌نامه داخلی، منتخب حق رأی در رسیدگی به اعتبارنامه خود را ندارد. با عنایت به این ماده، در مثال فوق، مجموع نمایندگان ۲۵۰ نفر هستند، اما ۲۴۹ منتخب امکان ارائه رأی دارند.

موافق رد اعتبارنامه و ۱۲۰ نفر مخالف رد اعتبارنامه و ۹ نفر ممتنع است. از این رو رد اعتبارنامه به تصویب نمی‌رسد و اعتبارنامه مصوب تلقی می‌شود. همان‌طور که مشاهده می‌شود، تعداد مخالفان، موافقان و ممتنعان ثابت است، اما با تغییر موضوع رأی‌گیری نتیجه کاملاً دگرگون می‌شود. به بیان دیگر، تغییر موضوع رأی‌گیری موجب می‌شود که آرای ممتنعان عملاً جزو موافقان یا مخالفان تلقی شود.^۱

در نهایت، بیان این نکته خالی از لطف نیست که تغییراتی که مجلس در فرایند رسیدگی به اعتبارنامه‌ها در آیین‌نامه داخلی انجام داد و به تأیید شورای نگهبان رسید، موجب شد که عملاً مدت زمان رسیدگی به اعتبارنامه‌ها کاهش یابد. بدین صورت که در بیشتر مجالس اول تا ششم، بیش از دو ماه این رسیدگی به طول می‌انجامید، اما در مجالس بعد از آن، مدت زمان این رسیدگی کوتاه‌تر شد. بدین صورت که در مجلس دهم، در سومین جلسه تمام اعتبارنامه‌ها تصویب شد^۲ (قربانی، ۱۳۹۹، ج ۱، ص. ۳۹۷).

نتیجه‌گیری

در این پژوهش تمام اظهارنظرهای شورای نگهبان در خصوص «اعتبارنامه نمایندگان» بررسی شد. با بررسی این اظهارنظرها مشخص شد که شورای نگهبان رویکرد ثابتی نسبت به نظام حقوقی حاکم بر اعتبارنامه نمایندگان نداشته و برخی اظهارنظرهای شورای نگهبان در موضوعی مشابه کاملاً تغییر کرده است و برخی از رویکردهای مجلس، تسهیل امور مربوط به رسیدگی به اعتبارنامه و آثار آن را پذیرفت؛ البته باید تصریح کرد که این تغییر رویکرد آثار مهمی داشته است، اما نمی‌توان آن را مغایر صریح نص اصل ۹۳ قانون اساسی دانست.

۱. مشابه این مسئله در خصوص رأی‌گیری در مورد رأی اعتماد یا عدم اعتماد به وزرا نیز مطرح بوده و موجب استفسار از شورای نگهبان شده است. رک به: نظر تفسیری شورای نگهبان به شماره ۱۰۳۶ مورخ ۱۳۷۰/۱/۲۲ و استفساریه آن قابل دستیابی در نشانی زیر:

<http://nazaratold.shora-rc.ir/Forms/frmShenasname.aspx?id=n9ktZBkJCU4=&TN=/XG7FYxY/yd2hSO3SoFiUBDhmJI8yPJ0>

۲. می‌توان مدت زمان رسیدگی به اعتبارنامه را در کشورهای مختلف بررسی کرد. برای مثال، مدت زمان رسیدگی به اعتبارنامه در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا حدود یک هفته است (Maskell, 2010, p. 2).

همچنین، این رویکرد سبب شده است که آثار عملی چندانی بر تصویب یا عدم رسیدگی به اعتبارنامه‌ها در عملکرد مجلس مترتب نباشد و تنها رد اعتبارنامه موجب بیرون رفتن نماینده از نمایندگی مجلس شود و پیش از رد اعتبارنامه، نماینده تمام صلاحیت‌های نمایندگی را دارد. یکی از علل مهم این موضوع، تغییر رویکرد مجلس و شورای نگهبان در ماهیت و چگونگی رسیدگی به اعتبارنامه است؛ البته شورای نگهبان همچنان اصرار بر لزوم تصمیم‌گیری در خصوص اعتبارنامه در مجلس دارد و تفویض عملی این کار به جمعی از نمایندگان را نمی‌پذیرد. نباید از این نکته نیز غفلت کرد که طبق قانون اساسی و قوانین ناظر به انتخابات، اعتبارنامه ارتباطی با صحت انتخابات ندارد، اما همچنان در آیین‌نامه داخلی مجلس و نظرات شورای نگهبان، رگه‌هایی از مرتبط کردن این دو و به‌خصوص ارتباط دادن اعتبارنامه با شرایط نمایندگی یادشده در قوانین انتخابات وجود دارد که البته شاید بتوان آن را در راستای چهارچوبمند کردن این نظارت سیاسی تحلیل کرد.

منابع

- (۱) سیاست‌های کلی انتخابات ابلاغی ۱۳۹۵ مقام معظم رهبری.
- (۲) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی.
- (۳) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۲ با اصلاحات و الحاقات بعدی.
- (۴) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۹ با اصلاحات و الحاقات بعدی.
- (۵) قانون انتخابات مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۷۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی.
- (۶) نظام‌نامه داخلی مجلس شورای ملی مصوب ۱۲۸۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی.
- (۷) اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۴). صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. تهران: چاپخانه مجلس شورای اسلامی.
- (۸) اصلاحی، فرهنگ (۱۳۸۵). تحلیل حقوقی رسیدگی به اعتبارنامه نمایندگان مجلس شورای اسلامی (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). قابل‌بازایی از گنج، پایگاه اطلاعات علمی ایران.
- (۹) امینی‌زاده، محمد (۱۳۹۲). نظرات استدلالی شورای نگهبان؛ طرح نظارت مجلس بر رفتار نمایندگان پژوهشکده شورای نگهبان، شماره مسلسل: ۱۳۹۲۰۰۹۷.
- (۱۰) جمعی از نویسندگان (۱۴۰۰). محشای قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (جلد ۲). تهران: پژوهشکده شورای نگهبان.
- (۱۱) خلف رضایی، حسین (۱۳۹۲). بررسی وظایف و کارویژه‌های دادگاه قانون اساسی فدرال آلمان. فصلنامه دانش حقوق عمومی، سال ۲، شماره ۱، صص. ۱-۲۶.
- (۱۲) شهماری، ندا (۱۳۸۷). گزیده‌ای از اعتبارنامه‌های نمایندگان مجلس اول تا سوم شورای ملی. دوفصلنامه پیام بهارستان، شماره‌های ۱ و ۲، صص. ۳۵۰-۳۴۴.
- (۱۳) صالح احمدی، سعید (۱۴۰۰). قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در نظم حقوقی کنونی. تهران: کتاب آوا.
- (۱۴) فتحی، محمد (۱۳۹۶). اصول قانون اساسی در پرتوی نظرات شورای نگهبان؛ اصل نود و سوم، تهران: پژوهشکده شورای نگهبان، شماره مسلسل: ۱۳۹۶۰۰۳۸.
- (۱۵) قربانی، موسی (۱۳۹۹). چالش‌های قانون‌گذاری در ایران (با همکاری جهانبخش محبی‌نیا) (جلد ۱). تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی.
- (۱۶) گرجی‌ازندریانی، علی‌اکبر و صابری، روشنگ (۱۳۹۲). تصویب اعتبارنامه نمایندگان پارلمان در کشورهای آمریکا، آلمان و ایران. نشریه مطالعات انتخابات، شماره‌های ۵ و ۶، صص. ۷۵-۹۸.
- (۱۷) مدنی، جلال‌الدین (۱۳۷۷). حقوق اساسی و نهادهای سیاسی جمهوری اسلامی ایران. تهران: پایدار.

۱۸) ملک‌افضلی، محسن و جوان‌آراسته، حسین (۱۳۹۸). حقوق اساسی ۲. چاپ ۲، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

۱۹) مهرپور، حسین (۱۳۸۷). مختصر حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران. تهران: دادگستر.

۲۰) نجفی اسفاد، مرتضی و محسنی، فرید (۱۳۸۶). حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران. چاپ ۴، تهران: فردا.

۲۱) نظرات شورای نگهبان مندرج در سامانه نظرات شورای نگهبان:

<http://nazaratold.shora-rc.ir>

۲۲) هاشمی، سیدمحمد (۱۳۹۶). حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران؛ حاکمیت و نهادهای سیاسی (جلد ۲). چاپ ۲۸، تهران: میزان.

- 23) Douglas, J. A. (2013). Procedural fairness in election contests. *Indiana Law Journal*, 88(1), 82-101.
- 24) Green, M. N. (2007). Race, party, and contested elections to the U.S. House of Representatives. *Polity*, 39(2), 155-178.
- 25) Maskell, Jack, & Whitaker, L. Paige. (2010, November 4). Procedures for contested election cases in the House of Representatives. Congressional Research Service.
- 26) Whitaker, L. Paige. (2010). Contested election cases in the House of Representatives: 1933 to 2009. Congressional Research Service.

References

- 1) A Group of Writers (1400 SH/2021). *Moḥaššā-ye Qānūn-e Asāsī-ye Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Īrān* (Vol. 2) [Annotated Constitution of the Islamic Republic of Iran]. Tehran: Guardian Council Research Institute [in Persian].
- 2) Aminizadeh, Mohammad (1392 SH/2013). *Naẓarāt-e Estedlālī-ye Šūrā-ye Negāhbān; Tarḥ-e Neẓārat-e Majles bar Raftār-e Namāyandegān* [Reasoned Opinions of the Guardian Council; Plan for Parliamentary Oversight of Representatives' Behavior]. Guardian Council Research Institute, Serial Number: 13920097 [in Persian].
- 3) Douglas, J. A. (2013). Procedural fairness in election contests. *Indiana Law Journal*, 88(1), 82-101.
- 4) Edāre-ye Koll-e 'Omūr-e Farhangī va Ravābeṭ-e 'Omūmī-ye Majles-e Šūrā-ye Eslāmī (1364 SH/1985). *Šūrat-e Mašrūḥ-e Moḍākarāt-e Majles-e Barrasī-ye Nehā'i-ye Qānūn-e Asāsī-ye Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Īrān* [Detailed Minutes of the Final Review Session of the Constitution of the Islamic Republic of Iran]. Tehran: Islamic Consultative Assembly Printing House [in Persian].
- 5) Eslahi, Farhang (1385 SH/2006). *Taḥlīl-e Ḥoqūqī-ye Rasīdegī be E'tebār-nāme-ye Namāyandegān-e Majles-e Šūrā-ye Eslāmī* [Legal Analysis of the Review of Credentials of Islamic Consultative Assembly Representatives] (Master's thesis). Retrieved from Ganj, Iranian Scientific Information Database [in Persian].
- 6) Fathi, Mohammad (1396 SH/2017). *Oṣūl-e Qānūn-e Asāsī dar Partow-e Naẓarāt-e Šūrā-ye Negāhbān; Aṣl-e Novad o Sevvom* [Principles of the Constitution in Light of the Guardian Council's Opinions; Article Ninety-three]. Tehran: Guardian Council Research Institute, Serial Number: 13960038 [in Persian].
- 7) Ghorbani, Musa (1399 SH/2020). *Čālešhā-ye Qānūngoẓārī dar Īrān (bā hamkārī-ye Jahānbaxš Moḥebbī-niā)* (Vol. 1) [Challenges of Legislation in Iran (in collaboration with Jahanbakhsh Mohebinia)]. Tehran: Library, Museum, and Document Center of the Islamic Consultative Assembly [in Persian].
- 8) Gorji Azandariani, Aliakbar & Saberi, Roshanak (1392 SH/2013). *Tašwīb-e E'tebār-nāme-ye Namāyandegān-e Pārlmān dar Kešvarhā-ye Āmrīkā, Ālmān va Īrān* [Approval of Parliamentary Representatives' Credentials in the Countries of America, Germany, and Iran]. *Našrīye-ye Moṭāla'āt-e Entexābāt* [Elections Studies Journal], Nos. 5 & 6, pp. 75-98 [in Persian].
- 9) Green, M. N. (2007). Race, party, and contested elections to the U.S. House of Representatives. *Polity*, 39(2), 155-178.
- 10) Hashemi, Seyed Mohammad (1396 SH/2017). *Ḥoqūq-e Asāsī-ye Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Īrān; Ḥākemīyat va Nahādihā-ye Siyāsī* (Vol. 2) [Constitutional Law of the Islamic Republic of Iran; Sovereignty and Political Institutions] (28th ed.). Tehran: Mizan [in Persian].
- 11) Iranian Guardian Council Opinions Listed in the Guardian Council Opinions System Retrieved from: <http://nazaratold.shora-rc.ir> [in Persian].
- 12) Islamic Consultative Assembly (1362 SH/1983). *Qānūn-e Ā'in-nāme-ye Dāxelī-ye Majles-e Šūrā-ye Eslāmī Mašūb* [Approved Bylaw of the Islamic Consultative Assembly]. [in Persian].

- 13) Islamic Consultative Assembly (1378 SH/1999). Qānūn-e Entexābāt-e Majles-e Šūrā-ye Eslāmī Mašūb [Approved Election Law of the Islamic Consultative Assembly]. [in Persian].
- 14) Islamic Consultative Assembly (1379 SH/2000). Qānūn-e Ā'in-nāme-ye Dāxelī-ye Majles-e Šūrā-ye Eslāmī Mašūb [Approved Bylaw of the Islamic Consultative Assembly]. [in Persian].
- 15) Khalaf Rezaei, Hossein (1392 SH/2013). Barrasī-ye Wazāyef va Kārwižeh-hā-ye Dādghāh-e Qānūn-e Asāsī-ye Federāl-e Ālmān [Review of the Duties and Functions of the German Federal Constitutional Court]. Fašlnāme-ye Dāneš-e Hoqūq-e 'Omūmī [Public Law Knowledge Quarterly], Year 2, No. 1, pp. 1-26 [in Persian].
- 16) Madani, Jalaeddin (1377 SH/1998). Hoqūq-e Asāsī va Nahād-hā-ye Siyāsī-ye Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Īrān [Constitutional Law and Political Institutions of the Islamic Republic of Iran]. Tehran: Paydar [in Persian].
- 17) Malekafzali, Mohsen & Javanarasteh, Hossein (1398 SH/2019). Hoqūq-e Asāsī 2 [Constitutional Law 2] (2nd ed.). Qom: Research Institute of Hawzah and University [in Persian].
- 18) Maskell, Jack, & Whitaker, L. Paige. (2010, November 4). Procedures for contested election cases in the House of Representatives. Congressional Research Service.
- 19) Mehrpour, Hossein (1387 SH/2008). Moxtašar-e Hoqūq-e Asāsī-ye Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Īrān [Concise Constitutional Law of the Islamic Republic of Iran]. Tehran: Dadgostar [in Persian].
- 20) Najafi Asfad, Morteza & Mohseni, Farid (1386 SH/2007). Hoqūq-e Asāsī-ye Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Īrān [Constitutional Law of the Islamic Republic of Iran] (4th ed.). Tehran: Fardafar [in Persian].
- 21) National Consultative Assembly (1288 SH/1909). Nežām-nāme-ye Dāxelī-ye Majles-e Šūrā-ye Mellī Mašūb [Approved Bylaw of the National Consultative Assembly]. [in Persian].
- 22) Saleh Ahmadi, Saeid (1400 SH/2021). Qānūn-e Asāsī-ye Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Īrān dar Nažm-e Hoqūqī-ye Konūnī [The Constitution of the Islamic Republic of Iran in the Current Legal Order]. Tehran: Ketāb Ava [in Persian].
- 23) Shahmari, Neda (1387 SH/2008). Gozīde-'ī az E'tebār-nāme-hā-ye Namāyandegān-e Majles-e Avval tā Sevvom-e Šūrā-ye Mellī [A Selection of Credentials of Representatives from the First to Third Sessions of the National Consultative Assembly]. Dofašlnāme-ye Payām-e Bahārestān [Payam Baharestan Bi-quarterly], Nos. 1 & 2, pp. 350-634 [in Persian].
- 24) Supreme Leader of Iran (1395 SH/2016). Siyāsāt-hā-ye Kolli-ye Entexābāt Eblāgī [General Election Policies Announced]. [in Persian].
- 25) The Islamic Republic of Iran Constitution (1358 SH/1979) [in Persian].
- 26) Whitaker, L. Paige. (2010). Contested election cases in the House of Representatives: 1933 to 2009. Congressional Research Service.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی